

Articles

1982

"Béla Bartók" [en fr.] / "Bartók
Béla" [en hongrois], Arion n° 13,
Budapest, Egyetemi Nyomda, 1982,
p. 54-55.

**BARTÓK ÉS A SZAVAK
BARTÓK ET LES MOTS • BARTÓK AND WORDS**

Inédits de **BARTÓK** et de
YEHUDI MENUHIN • ANTAL DORÁTI • ZOLTÁN JENEY
IANNIS XENAKIS • ATTILA BOZAY
EDISON DIENISOV

és **BARTÓK** kiadatlan írásai

Hommages, souvenirs et critiques de
ADORNO • BOULEZ • BRĂILOIU • CALVOCORESSI
CARPENTIER • CASSELLA • CSÁTH • FODOR
HONEGGER • IBERT • JOUVE • KÁRPÁTI
KERÉNYI • KODÁLY • LUTOSŁAWSKI • MENUHIN
A. TÓTH
emlékezései és kritikái

ARION 13

CORVINA 1982

Iannis XENAKIS

Béla Bartók

Béla Bartók a eu un amour profond pour la sagesse des cultures traditionnelles des peuples de l'Orient Européen et de plus loin encore. Cet amour il se l'a forgé en fouillant inlassablement les sources et les authenticités spécifiques de chaque région. Or ce sont les différences qui créent les valeurs spécifiques. En cherchant l'identité culturelle du peuple hongrois, il a mis en lumière les démarcations de sa musique d'avec les musiques des gitans et des peuples environnants en touchant du doigt une vérité plus authentique que ses prédécesseurs, Liszt ou Kodály. Cette quête d'ailleurs correspond à l'éveil national hongrois et est analogue à celui des cinq Russes du XIXe siècle ou de Janáček ou de Grieg ou de Sibelius ou de Ives. Mais Bartók a été plus loin encore dans l'exploration des cultures des peuples puisqu'il ne s'est pas contenté de la tradition hongroise mais a franchi les frontières vers la Roumanie, la Tchécoslovaquie, la Bulgarie etc. ... C'est montrer dans la liberté de la pensée sans frontières un enthousiasme généreux et universel. C'est aussi ce qui l'a conduit à l'antnazisme et à l'athéisme.

D'autre part il a fait preuve d'une capacité d'abstraction musicale très rare car issu de la quête de l'identité hongroise il ne s'est pas contenté de faire du simili comme par exemple Georges Enescu en Roumanie. Lui a su sortir du piège folklorisant. La *Sonate pour deux pianos et percussion* en est un exemple frappant et en raison de ce pouvoir d'abstraction créatrice il a créé une pièce qui méritera le respect de la postérité universelle. La valeur que je perçois dans cette pièce existe aussi dans bien d'autres tels que ses quatuors pris en bloc ou telle que la sublime *Musique pour cordes, percussion et celesta* que j'ai entendue sous la baguette magique de Hermann Scherchen au début des années 50 à Paris dans un programme intitulé « Dépassement de l'Orchestre ».

Il a su donc élargir la vision de la musique en s'appuyant sur une triple démarche: a) celle de l'exploration, de la connaissance des formes et des formules de traditions de diverses cultures des peuples; b) celle de l'héritage harmonique et contrapunctique de la musique « savante »; c) celle de l'effort d'abstraction qui seul

Bartók Béla

Bartók Béla lelkében mélyeséges vonzalom élt a kelet-európai és távolabbi népi kultúrák bölcsessége iránt. Ez az érzés az egyes területek jellemző sajátosságainak és az ott talált forrásoknak fáradhatatlan kutatása során alakult ki benne. A specifikus értékeket tulajdonképpen a különbségek hozzák létre. A magyarság kulturális identitását keresve zenéjének a cigányok és a szomszéd népek muzsikájától való különbségeit hangsúlyozta, s eközben a valóság mélyebb rétegeit tapintotta ki, mint elődei, Liszt vagy akár Kodály. Tevékenysége tulajdonképpen a nemzeti ébredés folyamatának része, hasonlóan a XIX. századi orosz Ötök vagy Janáček, Grieg, Sibelius, Ives törekvéseihez. Bartók azonban messzebbre jutott a népi kultúra feltárásában, mert nem elégedett meg a magyar hagyományokkal, hanem átlépte a határt Románia, Csehszlovákia, Bulgária s még számos ország felé. A határokat nem ismerő gondolkodás szabadságában feltörő és mindent magába ölelő lelkesedést tanúsított. Ez vezette őt náciizmus-ellenes és ateista magatartásához is.

Más részről Bartók kivételes zenei absztraháló készségről tett tanúbizonyságot, mivel a magyar identitás kutatásának talaján nem elégedett meg utánpótlással, mint például a román Georges Enescu. Ki tudta kerülni a folklorizmus csapdáját. A *Szonáta két zongorára és ütőhangszerekre* ékes bizonyítéka ennek; ezt a késői utókor elismerésére is számot tartó művet éppen absztraháló teremtképessége révén alkotta meg. Az értékek, amelyeket ebben a műben fedeztem fel, megtalálhatók valamennyi vonósnegyesében s a nagyszerű *Zene húros hangszerekre, ütőkre és cselesztára* című műben, amelyet az 50-es évek elején Párizsban egy „A zenekar meghaladása” című program keretében hallottam, Hermann Scherchen varázsos vezényletével.

Bartók tehát háromféle eljárást alkalmazott, hogy a zenéről való szemléletünket kitérítse: a) a kutatást, a formák és a különféle népi kultúrák hagyományos kifejezőmódjának megismerését; b) a műzene harmonikus és ellenpontos örökségének ismeretét; c) az absztrakcióra való törekvést, amely egyedül vezethet általános érvényességhez. Főleg ez utóbbi az, amely

peut conduire à une universalité planétaire. C'est surtout cette dernière démarche, formulée musicalement avec son grand talent, qui fait la substance de son apport remarquable à la pensée des peuples.

Paris, le 15 décembre 1979

kivételes tehetségű zenei megformálásában lehetővé tette, hogy tevékenységével az emberi gondolkodás egyetemes értékeihez jelentős mértékben hozzájáruljon.

Párizs, 1979. december 15.

Péter Éva fordítása

BOZAY Attila

Bartók Béláról

Bartók Béla századunk első fele európai jellegű zenéjének egyik megteremtője, zseniális képviselője és haláláig egyik vezéralakja volt. Illik-e vallomásnak szánt mondanivalómat ezzel az ünnepélyes mondattal kezdeni? Nem emléktáblán volna-e inkább a helye, mint személyes megnyilatkozásban? Különbözik sem szerencsés mondat: nyelvileg nehézkes, stílusában régimódi, tartalmilag közhelyeket fölsorakoztató. Mégis okom van rá, hogy idecítáljam, mert úgy vélem, gondosan olvasva szavai, kifejezései néhány meglepetést tartalmaznak, másrészt olyan tényeket, melyek valóságáról érdemes időnként meggyőződünk. Néhány kérdés tehát.

Vajon a századunk első fele kifejezés pontosabb időmeghatározás csupán, vagy azt kívánja hangsúlyozni, hogy két egymástól eltérő félévszázadban kell gondolkoznunk? A kor európai jellegű zenéjének kiemelése azt jelentené, hogy létezett azidőtájt másfajta műzene is? Esetleg azt is, hogy századunk második felében nem létezik európai jellegű zene? A megteremtője csupán patetikus jelző, vagy arra céloz, hogy az európai jellegű zenét újból, talán alapjairól kellett fölépíteni, megteremteni? A zseniális vajon ma is csak a legkiválóbb kevesek számára fönntartott elismerés, mint korábban? S mit gondoljunk a vezéralakokról, szükségünk van-e rájuk? Megpróbálok válaszolni ezekre a — remélem nem hibásan föltett — kérdésekre.

Az első világháború után sokak számára egyértelművé vált, hogy az európai szellem és kultúra súlyos válságba került, a második világháború pedig — úgy tű-

On Béla Bartók

Béla Bartók was one of the fathers of the European-type music of the first half of the century, its brilliant representative and, until his death, one of its leading figures. Is it proper to start my confession with such a decorous sentence? Or would it be better suited for a commemorative tablet than a subjective manifesto? It is not a very facile sentence in any case; it is awkward linguistically, its style archaic, its content a list of platitudes. Yet, I had good reason for writing it because I feel that it does contain a number of surprises on the one hand, and certain facts on the other, whose truth-value is worth reiterating now and again. So let me pose a few questions.

Is the expression *the first half of the century* merely a time determinant, or does it emphasize that we must think of this century as two distinct periods? Does *European-type music* mean that there was another type of composed music at this time, and perhaps even that there is no European-type music in the second half of the century? Is *father* merely a rather high-flung adjective, or does it suggest that the European type of music had to be restructured from scrap? Is *brilliant* today still reserved as a tribute to the most outstanding personalities, as it had been used earlier? And what are we to think of the *leading figures*? Do we need them? I shall try to answer these hopefully well-posed questions.

After the First World War, it became evident that the European spirit and culture had reached a crisis, while the Second World War, or so it seems, provided